

Основні нормативно-правові акти, які регулюють індексацію заробітної плати

1. 1. Закон України «Про індексацію грошових доходів населення» від 03.07.1991 №1282-ХІІ. Дуже загальний закон. Конкретики в ньому майже немає, але основні принципи індексації заробітної плати містяться саме там.
2. 2. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення індексації грошових доходів населення» від 17.07.2003 №1078. На конкретних прикладах можна побачити, яким чином проводити індексацію заробітної плати.
3. Постанова КМУ №526 від 13.06.2012. Індексація заробітної плати за новими правилами.

Основні терміни, які треба знати для проведення індексації заробітної плати

Індекс споживчих цін (те саме, що і індекс інфляції) – показник, який характеризує зростання або падіння рівня цін на товари та послуги. Визначається у відсотках до попереднього місяця. Спробую навести найбільш спрощений приклад (насправді розрахунок складніший): станом на початок березня певний товар коштує 100 грн. За березень його ціна зросла на 2 грн. Це означає, що індекс інфляції за березень складає 102%.

Поріг індексації – величина індексу споживчих цін наростаючим підсумком, яка надає право на індексацію заробітної плати. Складає 103%. Тобто, коли індекс споживчих цін наростаючим підсумком перевищив поріг індексації, заробітна плата повинна індексуватися. Як розраховується поріг індексації, буде розглянуто нижче.

Базовий місяць – місяць, за який не здійснюється розрахунок індексу споживчих цін наростаючим підсумком. Розрахунок починає проводитися з місяця, наступного за базовим. (Виключенням є місяць прийняття працівника на роботу. Для нього є окрема норма Постанови №1078, але про це трохи нижче.).

Коефіцієнт індексації – показник, за допомогою якого розраховується сума індексації/

Основні правила індексації:

1. Яка частина заробітної плати індексується?

Згідно статті 2 Закону №1282-ХІІ індексації підлягають грошові доходи населення у межах прожиткового мінімуму, встановленого для відповідних соціальних і демографічних груп населення. Якщо мова йде про індексацію

заробітної плати, то необхідно орієнтуватися на прожитковий мінімум для працездатних осіб.

Наприклад. Прожитковий мінімум для працездатних осіб складає 1218 грн. Працівник отримує заробітну плату в розмірі 2500 грн. Якщо поріг індексації перевищено та заробітна плата підлягає індексації, індексуватися повинна лише її частина, яка дорівнює прожитковому мінімуму, тобто 1218 грн.

2. Хто зобов'язаний проводити індексацію?

Індексацію зобов'язані проводити всі без виключення роботодавці: підприємства, установи та організації незалежно від форми власності і господарювання, а також фізичні особи, що використовують працю найманих працівників.

Основний принцип проведення індексації заробітної плати

Пункт 4 Порядку №1078 містить загальне правило визначення суми індексації заробітної плати: «Сума індексації грошових доходів громадян визначається як результат множення грошового доходу, що підлягає індексації, на величину приросту індексу споживчих цін, поділений на 100 відсотків».

Величина приросту індексу споживчих цін поділена на сто відсотків є нічим іншим, як коефіцієнтом індексації. Як саме він розраховується на прикладі, наведено трохи нижче.

Загальний приклад проведення індексації заробітної плати. Коефіцієнт індексації становить 0,021. Заробітна плата працівника становить 2500 грн. Прожитковий мінімум для працездатних осіб складає 1218 грн. Сума заробітної плати після нарахування індексації складатиме. $2500 - 1218 = 1282$ - заробітна плата, яка не індексується. Індексація зарплати в межах прожиткового мінімуму $1218 * 0,021 = 25,58$ грн. $1282 + 1218 + 25,58 = 2525,58$ грн. – проіндексована заробітна плата.

3. Яку величину прожиткового мінімуму слід застосовувати?

Якщо мова йде про індексацію заробітної плати, то береться величина прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який встановлений на місяць, за який здійснюється індексація. Тобто, якщо ми індексуємо заробітну плату за травень, то і прожитковий мінімум слід брати за травень.

4. Яким чином розраховується поріг індексації?

Індекс споживчих цін для визначення порогу індексації обчислюється шляхом множення місячних індексів споживчих цін. Приклад:

Індекси інфляції (умовні):

Січень - 100,8%

Лютий - 100,0%

Березень – 103,4%

Розрахуємо за кожен місяць, чи перевищено поріг індексації?

Січень – 100,8%, що менше ніж 103%. Поріг індексації не перевищено.

Лютий – $(100,8/100)*(100,0/100)*100=1,008*1,000*100=100,8\%$, що менше ніж 103%. Поріг індексації не перевищено.

Березень – $(100,8/100)*(100,0/100)*(102,6/100)*100=1,008*1,000*1,026*100=103,4\%$, що більше ніж 103%. Поріг індексації перевищено.

Коли треба починати проводити індексацію заробітної плати?

Згідно пункту 1-1 Порядку №1078 підвищення грошових доходів громадян у зв'язку з індексацією здійснюється з першого числа місяця, що настає за місяцем, в якому офіційно опубліковано індекс споживчих цін.

Якщо брати умови нашого прикладу, то індекс споживчих цін наростаючим підсумком за період січень – березень склав 103,4%, тобто перевищив поріг індексації у березні. Індекс інфляції за березень публікується до 10 квітня. Це значить, що індексації підлягає заробітна плата за травень. Сума індексації зарплати на травень буде визначатися виходячи з коефіцієнту індексації, розрахованого при перевищенні порогу індексації у березні.

5. Як розраховується коефіцієнт індексації?

Якщо брати умови попереднього прикладу, то заробітна плата за травень підлягає індексації. Індекс споживчих цін за березень наростаючим підсумком складає 103,4%. Коефіцієнт індексації складає $1,034 = (103,4/100) - 1$. Тобто, сума індексації заробітної плати за травень (прожитковий мінімум складає 1218 грн.) буде складати $1218*1,034= 12,6$ грн.

6. Коли починає індексуватися заробітна плата новоприйнятого працівника?

Місяць оформлення працівника на роботу вважається базовим. Але згідно абзацу 3 пункту 10-1 Постанови №1078: «Обчислення індексу споживчих цін для проведення індексації заробітної плати новоприйнятих працівників здійснюється з місяця прийняття працівника на роботу».

Наприклад, індекси інфляції складають:

Січень (місяць прийняття на роботу) - 103,1%. Індекс споживчих цін перевищив поріг індексації у першому ж місяці роботи працівника. Індекс споживчих цін за січень публікується до 10 лютого. Отже індексації підлягатиме заробітна плата за березень.

7. Які доходи підлягають індексації?

У загальному визначенні, індексації підлягають грошові доходи населення, одержані ними в гривнях на території України, які не мають разового характеру.

Перелік доходів, які підлягають індексації визначено у статті 2 Закону №1282-ХІІ. При цьому цією статтею передбачено, що Кабінет Міністрів України може встановлювати інші об'єкти індексації ніж ті, що передбачені Законом.

Пункт 2 Постанови КМУ №1078 встановлює більш конкретний перелік видів доходів, які підлягають індексації. Серед них нас цікавлять, в першу чергу, доходи у вигляді заробітної плати.

8. Які доходи не підлягають індексації?

Перелік видів доходів, які не індексуються, також встановлені статтею 2 Закону №1282-ХІІ (дуже загальний перелік) та пунктом 3 Постанови КМУ №1078. В цьому випадку, доцільно перелічити ці види доходів в скороченому вигляді. Отже, індексації не підлягають:

1. доходи від оренди, цінних паперів, ведення особистого підсобного господарства, доходи від ведення підприємницької діяльності;
2. лікарняні (сюди включаються суми оплати перших п'яти днів за рахунок роботодавця та допомога за всі інші дні за рахунок фонду соціального страхування);
3. виплата для організації підприємницької діяльності, разова виплата у разі стійкої втрати працездатності або смерті внаслідок нещасного випадку на виробництві;
4. допомога у зв'язку з вагітністю та пологами, допомога при народженні дитини, допомога на поховання;

5. цільова разова матеріальна допомога, одноразова допомога при виході на пенсію, суми соціальних пільг, компенсації (крім виплат, визначених пунктом 2 цього Порядку), винагорода за підсумками роботи за рік тощо;
6. соціальні виплати, які визначаються залежно від прожиткового мінімуму (розширений перелік у Порядку №1078);
7. державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям, допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням, допомога на дітей одиницями матерям, допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

9. Чи підлягають індексації виплати, розмір яких визначається виходячи з середньої заробітної плати?

Сюди відносяться, наприклад, відпускні або грошова компенсація за невикористану відпустку. Такі виплати не підлягають індексації, оскільки при їх розрахунку вже була врахована індексація. Докладніше у листі Мінпраці від 30.10.2003 р. №024-130.

10. Який місяць вважається базовим? Як визначається базовий місяць?

Базовий місяць визначається для кожного працівника окремо. За цей місяць не розраховується індекс споживчих цін наростаючим підсумком для визначення порогу індексації (окрім місяця оформлення працівника на роботу). Він починає розраховуватися лише з наступного місяця. Базовим місяцем вважається або:

Місяць підвищення заробітної плати (в цьому випадку визначення місяця базовим має окремі особливості, які будуть розглянуті нижче).

Місяць оформлення працівника на роботу або (при цьому відповідно до абзацу 3 пункту 10-1 постанови КМУ №526 розрахунок індексу споживчих цін наростаючим підсумком починає здійснюватися саме з місяця оформлення працівника на роботу).

11. Чи вважається базовим, місяць зменшення заробітної плати?

Ні, не вважається. Базовим вважається лише місяць збільшення. Докладніше дивись лист Мінпраці від 14.02.2007 р. №9/10/136-07.

12. Чи вважається базовим місяць підвищення доходів працівника у зв'язку із виконанням обов'язків тимчасово відсутнього працівника?

Ні, не вважається, оскільки не збільшуються постійні складові заробітної плати. Докладніше дивись лист Мінпраці від 14.02.2007 р. №9/10/136-07.

13. Чи буде місяць вважатися базовим, якщо робітник працював на пів ставки та переходить на повну ставку?

Ні, цей місяць не буде вважатися базовим, оскільки ставка заробітної плати, яка встановлена працівнику залишається незмінною. Працівник починає отримувати більшу заробітну плату лише за рахунок збільшення його робочого часу, що не відповідає пункту 5 Порядку №1078.

14. Чи вважається базовим місяць встановлення або підвищення премії?

Якщо премія, яка встановлюється або збільшується, виплачується на постійній основі, то місяць вважається базовим.

Якщо премія, яка встановлюється або збільшується має разовий характер або виплачується лише в окремі місяці, то місяць не вважається базовим.

З приводу цього дивись лист Мінпраці від 17.08.2010 р. N 161/10/136-10.

15. Чи вважається місяць базовим у випадку підвищення розміру мінімальної заробітної плати?

В тому разі, якщо зростання мінімальної заробітної плати не супроводжується зростанням заробітної плати працівника, місяць не вважається базовим та індексація продовжується проводитись як і раніше, оскільки фактичні доходи працівника не підвищуються.

Якщо разом із зростанням мінімальної заробітної плати підвищується і заробітна плата найманого працівника, такий місяць вважається базовим. Докладніше дивись лист Мінпраці від 26.10.2007 №8047/0/14-07/10.

16. Який місяць буде вважатися базовим при відрядній оплаті праці?

При використанні відрядної оплати праці місяць буде вважатися базовим лише при підвищенні розміру відрядних розцінок. У випадку підвищення заробітної плати у зв'язку зі збільшенням обсягу виконаної роботи при незмінних відрядних розцінках, місяць базовим вважатися не буде. Докладніше дивись лист Мінпраці від 20 вересня 2007 року № 59/10/136-07.

17. Яким чином індексується заробітна плата працівника, який звільняється, не відпрацювавши повний робочий місяць?

Індексація провадиться на загальних підставах. Заробітна плата індексується у межах прожиткового мінімуму за фактично відпрацьований час. Докладніше дивись лист Мінпраці від 30.10.2003 №024-130.

18. Чи підлягають індексації суми виплат за час відрядження працівника?

Суми виплат на час відрядження працівника не індексуються, оскільки вони були розраховані виходячи з середньої заробітної плати, при розрахунку якої вже були враховані суми індексації. Докладніше дивись лист Мінпраці від 22.06.2007 року №47/10/136-07.

19. Чи індексується заробітна плата за сумісництвом?

Індексація заробітної плати при роботі за сумісництвом описана у пункті 7 Порядку №1078. Індексуються обидві заробітні плати – за основним місцем роботи та за сумісництвом. Але в межах прожиткового мінімуму. При цьому зарплата за основним місцем роботи індексується першою. За основним місцем роботи працівнику видається довідка про отриману зарплату, яка пред'являється їм на роботі за сумісництвом.

Наприклад. Прожитковий мінімум складає 10218 грн. Заробітна плата за основним місцем роботи 500 грн. За сумісництвом – 2000 грн. Спочатку індексується зарплата за основним місцем роботи. 500 грн. За сумісництвом індексується $1218 - 500 = 718$ грн., тобто в межах прожиткового мінімуму. Докладніше можна подивитися у листі Мінпраці від 14.02.2007 №9/10/136-07.

20. Яким чином індексується заробітна плата студентів?

Індексація заробітної плати студентів описана у пункті 8 Постанови №1078. Студентам, які працюють, і учням денних відділень, яким заробітна плата виплачується не за місцем навчання, навчальні заклади видають на їхню вимогу довідку про розмір одержуваної стипендії. На підставі цієї довідки провадиться індексація заробітної плати за місцем роботи студентів і учнів у межах прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб, з урахуванням одержаної проіндексованої стипендії.

21. Яким чином індексується заробітна плата працюючих пенсіонерів

Працюючим пенсіонерам відведений пункт 9 Постанови №1078. Працюючим пенсіонерам в першу чергу індексується сума оплати праці. Індексація пенсії, щомісячного довічного грошового утримання, що виплачується замість пенсії, проводиться після індексації суми оплати праці на підставі виданої підприємством, установою або організацією, де працює

пенсіонер, довідки, в якій зазначається розмір його оплати праці, проіндексована її сума і сума індексації.

22. Яким чином проводиться індексація у разі підвищення заробітної плати

Із набранням чинності Постанови №526 індексувати заробітну плату після збільшення її розміру стало дуже і дуже складно. Детальний приклад читайте у статті на блозі Постанова КМУ №526 від 13.06.2012. Індексація заробітної плати за новими правилами.

23. Відповідальність за не проведення індексації

Суми індексації є заробітною платою. Тому відповідальність за її не виплату прирівнюється до відповідальності за не виплату заробітної плати. Штрафи передбачені статтею 41 Кодексу України про Адміністративні Правопорушення, а саме, не виплата або несвоєчасна виплата індексації може каратися штрафом в розмірі від 30 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 510 до 1700 грн.).

24. Оподаткування суми індексації податком на доходи фізичних осіб та єдиним соціальним внеском

Індексація є додатковою заробітною платою, тому вона:

1. обкладається ПДФО на загальних підставах (пункт 167.1 ПКУ);
2. включається до бази нарахування єдиного соціального внеску (пункт 2.2.7 Інструкції №5).

25. Віднесення суми індексації до складу валових витрат

Сума індексації включається до складу валових витрат на підставі пунктів 138.8.2, 138.8.5, 138.10.2 — 138.10.4 і пункту 142.1 Податкового кодексу, оскільки вона є нічим іншим як заробітною платою.

Сума єдиного соціального внеску, нарахованого на суму індексації, включається до складу валових витрат на підставі пунктів 138.10.4, 143.1 Податкового кодексу.

26. Що робити, якщо індексація не нараховувалася?

Згідно пункту 4 Порядку №1078 «У разі несвоєчасної виплати сум індексації грошових доходів громадян провадиться їх компенсація відповідно до законодавства». Оскільки індексації прирівнюється до заробітної плати то і компенсуватися вона повинна так само, як і заробітна плата. Механізм прописаний у «Порядку проведення компенсації громадянам втрати частини грошових доходів у зв'язку з порушенням термінів їх виплати» затвердженому Постановою КМУ від 21 лютого 2001 №159.